

Uvodna študija se zaključuje s pregledom knjigovodske prakse obračunov ter z natančnejšo opredelitvijo edicijskih načel. Bizjak ugotavlja, da letni obračuni celjskih mestnih sodnikov predstavljajo neke vrste zaključni račun proračunskega leta, ki se je v Celju začel na dan svetega Jurija. Domnevno so nastajali na osnovi sodnikovega ustnega poročila, ki ga je podkrepil s pomožno – danes žal izgubljeno – finančno dokumentacijo. Besedilo uvodne študije je v celoti prevedeno v nemščino, kar danes zaradi zahteve po odmevnosti in uporabnosti dejansko postaja že ustaljena norma.

Osrednji del edicije zavzema seveda objava posameznih letnih obračunov. Objave so pregledno zasnovane in opremljene z bogatim kritičnim aparatom. Interpretativno vrednost objavljenega vira bo vsekakor pokazala zgodovinska stroka in njej sorodne znanosti. Pričakovanja so upravičeno velika, zlati ker objavljen vir predstavlja poleg že objavljenih mariborskih davčnih registrov med letoma 1452 in 1531 ter registra izdatkov ljubljanskega mestnega špitala v letih 1492 in 1493 zadnji tovrstni ohranjen poznosrednjeveški vir, ki je nastal pri mestnih institucijah in daje možnost tudi komparativnih študij. Drobci v obračunih odstirajo vpogled ne samo v upravno zgodovino mesta, ampak lahko predstavljajo izhodišče tudi za vprašanja gospodarskega razvoja (stroški obrtniških del ...) ali pa na primer vojaške (omembe orožja in njihova cena ...), in kulturne zgodovine (omemba šole ...). Tekst odpira vrsto zanimivih vprašanj iz mestnega vsakdana. Kaj je vzrok za »neustrezno ravnanje« mestnega sodnika Mihaela Swaba do svoje žene in hlapca, da se je moral julija 1470 predčasno posloviti od svoje sodniške funkcije? In zakaj je lahko funkcijo sodnika ponovno prevzel v letih 1478 in 1479? Vrednost objave povečuje slovenski prevod besedila celotnega vira, kar širi krog potencialnih »uporabnikov« vira. Izdajo zaključuje osebno in stvarno kazalo, ki je istočasno tudi slovarček prevedenih izrazov.

Besedilo obračunov celjskih mestnih sodnikov je vsekakor dragocen prispevek k boljšemu poznavanju preteklosti v času iz konca 15. in začetka 16. stoletja. Edicija je tako po oblikovni kot po »obrnitiški« plati vrhunsko pripravljena. Strokovnost, ki je bila izkazana ob pripravi objave, vsekakor kliče po nadaljevanju dela in upati je, da bodo poleg freisinških obračunov, ki jih Bizjak zadnja leta sistematično objavlja v *Loških razgledih*, luč sveta kmalu zagledali tudi preostali ohranjeni obračuni iz zadnjih stoletij srednjega veka.

Janez Mlinar

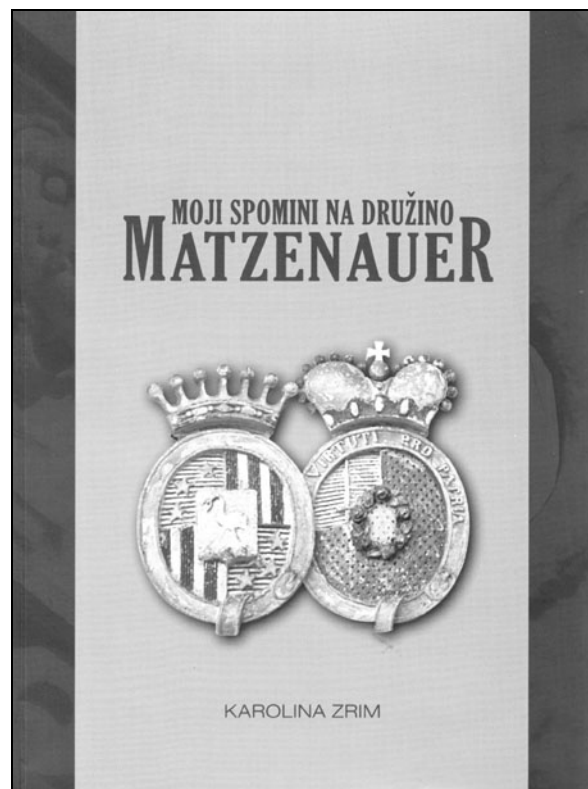

Karolina Zrim: Moji spomini na družino Matzenauer. Prosenjakovci: Občina Moravske Toplice, 2011, 43 strani.

Pisanje spominov je težko delo, zlasti če moraš v njem predstaviti svoje najbližje. Karolina Zrim se je tega dela lotila, ko se je upokojila. V svoji kratki knjigi *Moji spomini na družino Matzenauer* avtorica opisuje nekatere dogodke v svojem življenju. Tu ne gre za znanstveno delo, vendar ima veliko dokumentarno vrednost, ker gre za osebne spomine. Družina Matzenauer je znana predvsem po grofu Karlu Matzenauerju in dvorcu v Prosenjakovcih, v katerem je grof z družino nazadnje živel. Avtorica je grofova vnukinja in je v dvorcu tudi sama preživela otroštvo. Knjiga je razdeljena na več manjših poglavij; nekatera izmed njih ne presegajo polovice tiskane strani.

Karolina Zrim opisuje tako svojo družino kot dvorec od vselitve grofa Karla Matzenauerja vanj, prebivanje v njem in stanje dvorca po drugi svetovni vojni, ko se je družina morala iz njega izseliti. V drugem delu avtorica pripoveduje osebno življenjsko zgodbo.

V *Uvodu* so na kratko opisani predniki grofa Karla Matzenauerja, ki so bili, tako kot grof sam, rojeni na Češkem. V nadaljevanju avtorica nekoliko nesistematično predstavi dvorec v Prosenjakovcih, vendar poda nekaj dragocenih podatkov o njem. Na

začetku prav tako omeni, da bo stavbo zaradi gradnje v neoklasicističnem slogu poimenovala dvorec in ne gradič ali grad, kot je verjetno bila vajena od prej. Dvorec je primernejše poimenovanje za to stavbo zaradi časa nastanka in tudi njene funkcije ter izgleda.

Grof Karl Matzenauer je dvorec kupil leta 1900 od Denesa Craigherja barona Jakelskega (Craigher de Jachelutta). Dvorec je bil zgrajen predvidoma v prvi tretjini 19. stoletja v neoklasicističnem slogu, za katerega je značilno posnemanje starogrške in starorimske umetnosti. Njegovo pročelje je oblikovano kot rimsko svetišče, polstebri ob oknih so oblikovani v jonskem slogu, okna na sredini krasijo levje glave, ki so morda delo beneških mojstrov. Dvorec krasijo kovinska balkonska ograja, ki ne sovпада s celotno neoklasicistično zasnovno stavbe. Prav gotovo je arhitektura delo italijanskih mojstrov, kar se kaže tudi v velikih in visokih oknih z lesenimi polkni. Vrh vhoda dvorca krasita grba. Gre za t. i. aliančni grb Simbschen-Wrede, kjer je (s pozicije gledalca) desni grb z napisom *Virtuti pro patria* pripadal kneginji Olgi Wrede (rojena 1839), ki je bila v drugi polovici 19. stoletja lastnica dvorca v Prosenjakovcih. Kneginja se je leta 1862 poročila z baronom Karlom Simbschnom, zato je levi grb s ptičem pripadal njemu. Ker dvorec krasijo grb lastnice kneginje Olge Wrede, je velika verjetnost, da je prav ona dala dvorcu današnjo podobo.

Dvorec v Prosenjakovcih je v preteklosti odigral zelo pomembno vlogo – bil je namreč sedež mednarodne komisije ob zasedanju za odločanje o jugoslovansko-madžarski meji leta 1920.

Grof Matzenauer po rodu nemški Čeh, je bil svetovni popotnik in je s svojih potovanj prinašal številne spominke, ki so bili shranjeni v dvorcu v Prosenjakovcih. Grofovski naslov mu je zaradi številnih zaslug in funkcij, ki jih je opravljal, podaril papež Leon XIII. (papeževal 1878–1905), skupaj z Biblijo in nuncijskim prstanom. Grof je bil poročen dvakrat. S prvo ženo Henrieto je imel dva sinova, Karla in Dominga. Druga žena, Marija Terezija, roj. Kirscher, mu je na Češkem rodila Kurta, Friderika in Eimi. Ker je bila bolehnja, je zdravnik grofu predlagal, naj poišče miren kraj za okrevanje in tako je grof leta 1900 kupil dvorec v Prosenjakovcih. Tam sta se zakoncema rodila še sin Emerik in hči Marija Mercedes. Grof Karl Matzenauer je bil pobudnik in investitor pošte v Prosenjakovcih. V zgodovino se je zapisal tudi kot akter mednarodne komisije za določanje jugoslovansko-madžarske meje leta 1920; komisija je bila med zasedanjem nameščena v dvorcu. Meja je bila kasneje tudi ratificirana. Grof je imel pomembno mesto pri določanju meje, ker je njegovo celotno posestvo (okoli 150 ha) pripadlo Jugoslaviji in ni bilo razdeljeno z državno mejo, kot so bila posestva nekaterih drugih lastnikov.

V poglavju *Otroci grofa Karla von Matzenauerja* avtorica na kratko opiše življenje vsakega grofovega otroka posebej, poleg opisa pa doda še sliko. Večina otrok je bila rojenih na Češkem, le Emerik in Marija Mercedes v Prosenjakovcih. Nekateri potomci otrok še danes živijo v Nemčiji in z avtorico nimajo nobenih stikov več. Nekoliko več pozornosti avtorica posveti opisu matere, Marije Mercedes. Ta se je po očetovi smrti poročila z Emerikom Červekom, ki pa je zaradi poklica, ki ga je opravljal, moral živeti ločeno v Rakičanu. Zakonca sta imela štiri otroke: Karolino (avtorica knjige), Irmo, Mercedes in Mirka. Mati Marija Mercedes je skupaj z bratom Emerikom gospodarila na dvorcu in skrbelo za celotno posestvo. Leta 1945 so Emerika prišli iskat ruski vojaki, a mu je uspelo pobegniti, družina pa se je skrila v sosednji mlin.

Kako je potekalo delo na polju, avtorica opisuje v poglavju *Čas pred drugo svetovno vojno*. Tu avtorica omeni tudi nekatere jedi, ki so jih imeli dnevno na jedilniku, kjer je prevladovala predvsem hrana s piščancem. Meso so, da bi ostalo sveže, spuščali v vodnjak. Poglavje *Med drugo svetovno vojno* opisuje nekatere dogodke, ki so se odvijali v Prosenjakovcih. Avtorica se tu spominja množice beguncev, ki so se vračali domov skozi vas. Ko se je družina skrila v sosednji mlin, so dvorec naselili ruski vojaki in ga spremenili v bolnišnico. Inventar dvorca so odstranili, tega pa so raznosili okoliški prebivalci. V inventar so spadale žametne zavese, perzijske preproge, nagačene živali, zbirka orožja, porcelan, slike, obleke, kuhinjski pribor itd. Ob koncu vojne se je ruska vojska umaknila, v popolnoma prazen dvorec pa se je za nekaj časa nazaj priselila Marija Mercedes z otroki in bratom. Nato se je v vanj naselila jugoslovanska vojska, vendar se avtorica tega slabo spominja.

Težke življenjske razmere so opisane v poglavju *Čas po drugi svetovni vojni*. Takrat je celotno posestvo, ki je nekoč pripadalo grofu Karlu Matzenauerju, bilo nacionalizirano. Potomci grofa so dobili dovoljenje za prebivanje v dvorcu do smrti matere, Marije Mercedes. Pozneje je mati otrokom v bližini dvorca sezidala hišo. Avtorica ne navaja, koliko časa je družina še živela v dvorcu; po stanju, v kakršnem je dvorec danes, pa lahko sklepamo, da je zapuščen že veliko časa. Avtoričin stric Emerik je bil po vojni usmrčen v sosednjem gozdu.

Nadvse zanimivo je poglavje *Prostori v dvorcu, oprema in okoliške zgradbe*. Dvorec je imel 26 notranjih prostorov in je bil razdeljen na pritličje, nadstropje in podstrešje. V pritličju je bila kuhinja, več shramb, prostor s krušno pečjo, sobe za goste in stranišče s kopalnico, ki je bilo tudi v nadstropju. Tla v kuhinji so bila betonska, strop visok, stene hodnikov pa so bile okrašene s slikami. Del dvorca je predstavljala vinska klet s sodi in veliko leseno prešo. V višje nadstropje so vodile stopnice. Naj-

večja soba je bila namenjena gostom, poseben prostor pa je bil namenjen za pisarno, kjer je imel grof Karl Matzenauer tudi majhno knjižnico. Tla večine sob so bila opremljena s parketom, v njih pa je stala tudi bela keramična peč z ornamentiko. Ob dvorcu je svoj čas stal vodnjak, nekoliko vstran pa golobnjak in drvarnica. Za dvorcem je bil prostor za kočijo, v parku sadovnjak z dvema čebelnjakoma in vrtom, ob vhodu v park pa je stala stavba za služinčad in pekarna. Pod stavbo so bili skednji in hlevi, še nižje pa ribnik. Izven parka so stali hlevi za krave in konje ter skedenj za shranjevanje vozov.

Okolica dvorca je opisana v poglavju *Park dvorca*. V parku je stal vodomet, okoli katerega so rasle smreke in okrasno grmičevje. Ob robu parka so bile platane in bukke, tam pa se je vila tudi pot, po kateri se je vozila kočija. Vinograd in sadovnjak v parku sta opisana v svojem poglavju. Pri vinogradu je stala vinska klet. Nekatero spomine iz otroštva je avtorica posebej opisala v poglavju *Šege ob praznikih in moje otroštvo*. Tu opisuje praznovanje večjih praznikov. Opisu svojega očeta je avtorica namenila posebno poglavje – *Emerik (Mirko) Červek*. Avtorica je pri očetu, ki je bil po poklicu puškar, stanovala od leta 1947.

Obiskovanje šole je opisano v poglavju *Moje otroštvo in mladost*. Karolina Zrim se je rodila leta 1933, osnovno šolo je začela obiskovati leta 1939. Ker ni znala slovensko, je imela v šoli veliko težav. Ob madžarski zasedbi Prekmurja se je tudi pouk v šoli spremenil in tako se je avtorica morala naučiti madžarsko. Ob koncu osnovne šole je šla v meščansko šolo v Lendavo, od leta 1947 pa je obiskovala gimnazijo v Murski Soboti, kjer so se učili tudi ruščino. Dve leti kasneje je opravila devetmesečni pedagoški tečaj in postala učiteljica.

Poučevanje je poglavje, kjer Karolina Zrim opisuje svoje delovne izkušnje. Kot učiteljica je bila zaposlena v Dobrovniku, Lipi, Kuzmi in nekaj časa tudi na Gradu. Večino časa je živela v gradu na Gradu in bila zelo dejavna na kulturnem področju. Življenje z možem Ludvikom Zrimom je avtorica opisala v poglavju *Midva z možem*, kjer se poleg lepih trenutkov spominja tudi slabih. Z možem sta se leta 1985, ob Karolinini upokojitvi, preselila v Prosenjakovce, kjer sta si na parceli blizu dvorca postavila montažno hišo. Dve leti kasneje je umrla mati, Marija Mercedes.

Knjiga je zapisana v preprostem slogu in je bogata s podatki o grofu Karlu Matzenauerju in njegovi družini ter o dvorcu v Prosenjakovcih, ki še ni bil deležen sistematičnega raziskovanja. Tako je avtorica spomnila na obstoj dvorca v Prosenjakovcih, ki je danes skupaj z okoliškimi parkom v propadajočem stanju in ga je skoraj nemogoče obnoviti. S knjigo je Karolina Zrim doprinesla nekatere še neznane podatke, delo pa je opremila s slikami, ki knjigi dajejo dodatno vrednost. Spomini

so pomembni za poznavanje zgodovine in ponekod predstavljajo edini vir, ki nam je ostal za njeno poznavanje. Zato je prispevek Karoline Zrim spodbuda za nastanek več knjig s tovrstno vsebino.

Doroteja Omar

Tita Porenta: »Če se bom odločil graditi, potem bom gradil najmoderneje!« Priložnosti in pasti slovenskega trgovca in podjetnika Petra Kozine (1876–1930), ustanovitelja tovarne čevljev Peko v Trziču. Radovljica: samozaložba, 2012, 206 strani.

Knjiga, ki je pred nami, je nastala na podlagi magistrskega dela Tite Porenta z naslovom *Tovarna Peko v času Petra Kozine (1903–1930)*, ki ga je uspešno zagovarjala na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani leta 2007. Z dokaj nepoznanim slovenskim gospodarstvenikom se je srečala v Trziškem muzeju, kjer je bila sedemnajst let (1990–2007) zaposlena in odgovorna za čevljarstvo dediščino. V tem času je dodobra spoznala čevljarstvo obrt in njeno dediščino v kraju, prav tako pa se je srečevala s podjetnikom, katerega korenine so segale vse tja od njegove rojstne Dolenje vasi pri Ribnici do Trziča.

Tako si sledi tudi knjiga, ki je pred nami. Petra Kozino spremlja od njegovih prvih do poslednjih korakov. Spoznamo, da Kozina svoje poslovne poti ni pričel kot čevljar, pač pa kot trgovec. Ribniški genski zapis mu je podaril očitno dobro trgovsko žilico. Za svojo učno in vajeniško dobo si je zbral dva pomembna trgovca, Bukovnika v Šmartnem pri Litiji in Antona Krisperja iz Ljubljane, kamor se je leta 1896 tudi preselil. Tu se je prvič srečal s prodajo čevljev. Leta 1903 je s sodelavcem v Krisperjevi trgovini ustanovil svoje prvo podjetje Hitzl & Kozina, podjetje se je ukvarjalo s prodajo izdelkov domače obrti (slamnikov, glavnikov, zobotrebcev in čevljev).

Pri obravnavanju obdobja preloma 19. v 20. stoletje, obdobja, ki je narekovalo Kozinovo poslovno pot, ne moremo mimo dejstva, da so to obdobje zaznamovali izjemno živahni urbanizacijski, industrializacijski in modernizacijski procesi, ki so pospeševali preoblikovanje slovenskega gospodarstva in družbe. Na ta način lahko tudi sledimo vzponu Kozine. Porentova vse to vključi v svojo pripoved. S pomočjo virov in njihove interpretacije nas knjiga popelje v vse kraje Kozinovega bivanja in nam jih predstavi v času in prostoru.

To je bilo obdobje, ko je tu Kozina pridobival prve sodelavce, ko je spoznal kraj in ne nazadnje